

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13

О. В. Андрушко

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри кримінального права та процесу
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ВИД ДЕРЖАВНОГО ПРИМУСУ

У статті розглянуто наукові підходи до співвідношення юридичної відповідальності з державним примусом. Зроблено висновок, що юридична відповідальність – вид (форма) примусу. Юридична відповідальність і примус – родові поняття (концепти, категорії) для інших понять у кримінальному процесі, пов'язаних із ними. За законами логічного слідування щодо примусу та юридичної відповідальності побудовані відповідні логічні ряди, що виявляють їх взаємозв'язок.

Ключові слова: державний примус, юридична відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі, логіка співвідношення.

Постановка проблеми. Юридична відповідальність – найбільш дискусійна та цікава тема як у загальній теорії права, так і в галузевих юридичних науках. Її проблеми широко висвітлюються в юридичних виданнях у різних аспектах. Але проблема співвідношення юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі з державним примусом до цього часу окремо не досліджувалася. Актуальність цього напрямку дослідження зумовлюється необхідністю чіткого визначення заходів юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі та їх відмежування від інших заходів примусу в кримінальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим підґрунтям для цієї публікації є здобутки вчених минулого століття (З.Ф. Ковриги, Ф.М. Кудіна, О.Е. Лейста, М.С. Малєйна, І.Л. Петрухіна), сучасних закордонних учених (Б.Б. Булатова, С.І. Вершиніної, Е.К. Кутуєва, О.В. Маркіна, Р.Л. Хачатурова й ін.), присвячені проблемам юридичної відповідальності та при-

мусу. У сучасній Україні здебільшого вказану тематику розглядають у контексті інституту заходів забезпечення кримінального провадження. Слід відзначити й публікації Р.М. Білоконя [1] й А.В. Мурзановської [2], у яких розглядаються питання співвідношення заходів процесуального примусу з кримінальною процесуальною відповідальністю. У цій статті використані наукові ідеї українських учених Ю.П. Аленіна, О.М. Гуміна, О.В. Зайчука, Т.О. Коломоєць, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, Н.М. Оніщенко, В.В. Рожнової, В.П. Шибіка, М.Є. Шумила, що актуальні для вирішення завдання нашого дослідження.

Мета статті – вивчення наукових поглядів на співвідношення державного примусу та юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі для виявлення логічних закономірностей їх взаємозв'язку в сучасній правовій системі.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення проблем примусу та юридичної відповідальності в кримінальному процесі ми зіштовх-

нулися насамперед із біполярним ставленням до їх співвідношення як на загальному рівні теоретичного абстрагування, так і в конкретних наукових дослідженнях із кримінального процесу. Огляд літературних джерел дає підстави стверджувати, що юридична відповідальність, з одного боку, узагалі ніяк не ототожнюється з примусом (не наводиться в системі заходів примусу або ж у її визначеннях не згадується примус як атрибутивна ознака); з іншого – юридична відповідальність ототожнюється на різних рівнях і ступенях взаємозв'язку з примусом. Перша позиція, на нашу думку, пояснюється тим, що юридична відповідальність мало досліджується в контексті її примусовості. Тут проявляються проблеми правових феноменів «позитивної» юридичної відповідальності, кримінальної процесуальної відповідальності, а також часто вченими в системі заходів примусу в кримінальному процесі просто не вказується юридична відповідальність. Проте Т.О. Коломоєць застерігає від будь-якого ототожнення цих правових категорій. Принаймні вона пише: «Непоодиноким стало ототожнення державно-правового примусу з державною владою, силою, насиллям, відповідальністю, санкціями, маніпулюванням, адмініструванням, впливом. На підставі порівняльного аналізу потенціалу державно-правового примусу й вищезазначених понять простежується лише їх взаємозв'язок, взаємовплив, а тому доводиться помилковість такого ототожнення» [3, с. 14].

Видається, що закономірності співвідношення юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі та примусу можуть бути виявлені через аналіз наявних результатів наукових підходів до співвідношення цих категорій, насамперед через концептуальний аналіз понять юридичної відповідальності та примусу й далі – через з'ясування переліку заходів примусу (державного, у кримінальному процесі, кримінального процесуального й інших).

Через відсутність константної родової ознаки юридичної відповідальності за правопорушення в літературі наводиться множинність її концепцій: юридична відповідальність – покарання; юридична відповідальність – реалізація санкції; юридична відповідальність – міра державного примусу; реакція суспільства на правопорушення; юридична відповідальність – обов'язок зазнати позбавлень; юридична відповідальність – обов'язок, що виконується при-

мусово; юридична відповідальність – обов'язок дати звіт; юридична відповідальність – право-відносини; юридична відповідальність – оцінка (осуд); суб'єктивна юридична відповідальність; державно-примусова форма реалізації юридичної відповідальності [4, с. 173].

О.В. Маркін на основі логіко-змістовного аналізу юридичної відповідальності визначає концепцію юридичної відповідальності як засобу забезпечення виконання нормативних приписів, окремими базовими положеннями якої є такі міркування: 1) відповідальність є сполучною ланкою між свободою та необхідністю в природному праві, між суб'єктивним правом і юридичним обов'язком у позитивному праві. Відповідальність замикає правовий диполь (суб'єктивне право та юридичний обов'язок) у діалектичну єдність, при цьому утворюється мультиполь: право – обов'язок – відповідальність; 2) місце розташування юридичної відповідальності в логічній структурі норми права – диспозиція, там само, де є суб'єктивне право та юридичний обов'язок. Заходи юридичної відповідальності розміщуються в санкції правової норми. Юридична відповідальність та її заходи – різні категорії. Відповідальність – не наслідки, відповідальність – причинний (логічний) зв'язок, що породжує відповідні наслідки [5, с. 186]. Тому відповідальність – обов'язкова ознака позитивного права. Примус – обов'язкова ознака відповідальності.

Кожна із цих концепцій досить розкритикована й не завжди є самодостатньою. Різноманітність концепцій можна пояснити різним рівнем абстрагування їх засновників і різними методологічними підходами, що залежать, як видається, від політико-правових доктрин у суспільстві в різні часи. Установити органічну цілісність їх неможливо через наявність загальних характеристик і конкретизованих особливостей між ними. Проте кожен із цих підходів має місце, оскільки тією чи іншою мірою висвітлює окрему грань проблеми юридичної відповідальності в цілому.

Найбільш поширеним визначенням юридичної відповідальності є подання її через категорію примусу чи у взаємозв'язку з примусом, але з різними смисловими відтінками.

Кілька прикладів. Науковцями юридична відповідальність (у загальнотеоретичному чи в галузевому значенні) позначається так: 1) особливий захід державного примусу [6, с. 77]; 2) вид (форма) державного [7] чи галузевого примусу

(адміністративне стягнення) [8, с. 12]; 3) покарання [9, с. 19], каральний (штрафний) примус як вид державного примусу [10, с. 45]; 4) міра державного примусу [11, с. 102–103]; 5) державно-примусова форма реалізації юридичної відповідальності [4, с. 189]; 6) засіб державного примусу [12, с. 12]; 7) види правоохоронних засобів (процесуальна відповідальність) у системі кримінального процесуального примусу, до яких поряд із відповідальністю також належать процесуальні санкції та заходи процесуального примусу [13, с. 10] тощо.

Видається, що це невичерпний перелік смислових значень юридичної відповідальності у співвідношенні з інститутом державного примусу. Ми навели лише окремі наукові підходи, що засвідчують проблемність визначення як самої юридичної відповідальності в загальній теорії права й у галузевих юридичних науках, так і визначення співвідношення цього концепту з примусом. Але розуміння юридичної відповідальності як виду (форми) державного примусу на основі права є панівним у юридичній науці.

У теорії права юридичну відповідальність пропонується відрізнити від інших заходів державного примусу за такими критеріями: за метою застосування; за підставами виникнення; за функціями застосування; за характером наслідків; за зв'язком із санкцією правової норми; за порядком застосування; за часом застосування; за наявністю вини [14, с. 5]. Такий підхід дає змогу уникнути помилок під час формування концепцій примусу та юридичної відповідальності в кримінальному процесі, а також на рівні деталізації заходів відмежовувати їх один від одного. Водночас варто взяти до уваги, що вивчення заходів примусу та юридичної відповідальності повинне здійснюватися в трьох площинах: теоретичній, законодавчій і практичній.

Співвідношення примусу та юридичної відповідальності проявляється передусім у денотації цих понять. Так, поширеним є розуміння юридичної відповідальності як виду (форми) державного примусу, тобто державний примус є родовим поняттям щодо юридичної відповідальності. Також примус – обов'язкова ознака держави та позитивного права. Примус – це й обов'язкова ознака юридичної відповідальності, оскільки відповідальність, що не має примусу, не має і юридичного характеру. У цьому разі примус (примусовість) – обов'язкова ознака юридичної відповідальності, її сутнісна властивість, незалежно від того, реалізується

вона на практиці добровільно чи примусово. Отже, взаємозв'язок цих концептів найчастіше вивчається у двох напрямках: 1) юридична відповідальність як вид державного примусу; 2) примус – обов'язкова ознака юридичної відповідальності.

Автори академічного курсу «Теорія держави і права» наводять перелік спільних і відмінних рис між юридичною відповідальністю та державним примусом [15]. Спільними є такі: 1) усі засоби примусового впливу здійснюються спеціальними державними органами; 2) вони мають правовий характер, оскільки здійснюються в рамках права; 3) застосовуються на правовій основі в межах закріпленого нормативного процесу; 4) переслідують певну мету; 5) мають примусовий характер, тобто здійснюються поза волю правопорушника; 6) спрямовані на охорону та відновлення порушених прав чи суспільних інтересів; 7) підставою їх застосування є правопорушення. Тут необхідно уточнити риси за пунктами 1 і 7: окремі засоби примусового впливу державою делеговані не тільки державним органам, а й фізичним особам; так, наприклад, це право на необхідну оборону (ст. 36 Кримінального кодексу України); ст. 207 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначає право кожному, хто не є уповноваженою службовою особою, на законне затримання. Підставою застосування юридичної відповідальності завжди є правопорушення, а примусу, окрім правопорушення, – й інші підстави, визначені в загальних і спеціальних статтях КПК України (ст. ст. 132, 177 та інші), в інших законах України (щодо інших видів примусу в кримінальному процесі).

Відмінні риси наведемо за такою структурою: юридична відповідальність – інші засоби державного примусу. 1. Передбачається санкцією правової норми – передбачається диспозицією норми права. 2. Застосовується з метою перевиховання та покарання – застосовується з метою відновлення порушеного права. 3. Застосовується в разі вчинення правопорушення – застосовується й для попередження чи припинення правопорушення. 4. Пов'язана з новим додатковим обов'язком нести відповідальність – не передбачає додаткового обов'язку. 5. Примус має основне значення, оскільки через нього реалізується відповідальність – примус має допоміжне значення. 6. Передбачає необхідність установлення вини суб'єкта та доведення його протиправної поведінки – установлення

вини та наявності протиправної поведінки не є обов'язковим. Також наведемо своє бачення цих рис. 1. Юридична відповідальність, як і примус, міститься в диспозиції. Санкції містять негативні наслідки як для заходів юридичної відповідальності, так і для заходів примусу. 2. Для юридичної відповідальності також характерним є правовідновлення. 3. Для примусу характерне покладення додаткового обов'язку – виконання наказу уповноваженої особи (ст. 209 КПК України). 4. Для владних суб'єктів кримінального провадження допустимим є застосування юридичної відповідальності на основі дискреційного конструювання формального складу правопорушення, при якому винуватість – ознака, опосередкована неналежним виконанням процесуальних обов'язків. При цьому помилка, об'єктивно протиправні діяння видаються рудиментами та фікціями правової системи з метою спотворення вини під час учинення правопорушень у кримінальному процесі.

Для з'ясування питання про співвідношення примусу та юридичної відповідальності потрібно звернутися й до класифікації заходів примусу в кримінальному процесі. Так, системі кримінального процесуального примусу розуміють далеко неоднаково. За нормативними положеннями КПК України 1960 р. традиційно в науці кримінального процесу заходи процесуального примусу в загальному вигляді здебільшого поділялися на дві групи: 1) запобіжні заходи; 2) інші заходи процесуального примусу [16, с. 162]. За такою ж схемою часто здійснюються й сучасні класифікації заходів забезпечення кримінального провадження: 1) запобіжні заходи; 2) інші заходи забезпечення кримінального провадження [17, с. 230]. Такі класифікації не є повними, зокрема, О.М. Гумін вбачає перспективу наукових досліджень цих питань через «науковий аналіз кожного з видів заходів забезпечення кримінального провадження як окремої підсистеми з урахуванням зв'язків між елементами, що впливають із запропонованої нами класифікації» [17, с. 230]. Указівка на підсистемність кожного заходу, його певну автономію дає можливість судити про неоднорідність цих заходів і можливість відшукування в них ознак юридичної відповідальності та віднесення їх до цього інституту.

Здійснюючи класифікацію заходів процесуального примусу, деякі вчені чітко не виділяють серед них юридичної відповідальності. Зокрема, В.А. Михайлов примус у кримінальному

процесі поділяє на такі групи: 1) заходи, направлені на попередження та припинення злочинної діяльності обвинуваченого, підозрюваного; 2) заходи, що забезпечують процес доказування; 3) заходи, що забезпечують процес розслідування, судового розгляду та участі в ньому обвинуваченого; 4) заходи, що забезпечують виконання вироку; 5) заходи, що забезпечують відшкодування майнової шкоди та можливої конфіскації майна [18, с. 9]. Ю.П. Аленін заходи процесуального примусу за своєю правовою природою розподіляє на чотири групи: 1) заходи, які забезпечують неухилення підозрюваного, обвинуваченого від правосуддя (запобіжні заходи); 2) заходи, що спрямовані на забезпечення отримання засобів доказування; 3) заходи процесуального примусу, за допомогою яких забезпечується законний порядок у ході провадження у справі; 4) заходи із забезпечення цивільного позову й можливої конфіскації майна (ст. 126 КПК) [19, с. 119–120].

З іншого боку, навіть у загальних класифікаціях заходів примусу (за Ф.М. Кудіним – перший рівень класифікації) у якості виду примусу часто називається юридична відповідальність. Сам же вчений поділяє такі заходи на дві загальні групи: 1) санкційні процесуальні заходи; 2) кримінальний процесуальний примус [20, с. 41].

Наведені підходи до класифікації заходів кримінального процесуального примусу (перший рівень) називають вузьким розумінням процесуального примусу: заходи забезпечення кримінального провадження й інші заходи процесуального примусу. На відміну від вузького розуміння, широке розуміння передбачає визначення системи кримінального процесуального примусу на основі наведення різноманітних критеріїв. Оскільки засоби примусу різноманітні, мають специфічні властивості, їхня класифікація проводиться залежно від порядку застосування (судовий і позасудовий), способу охорони правопорядку, функціонального призначення (попередження, припинення, поновлення та відповідальність) [12, с. 12].

Лише кілька прикладів. Так, З.Ф. Коврига розрізняє заходи запобігання (відібрання зобов'язання про явку, привід, затримання, розшук і етапування, відсторонення обвинуваченого від посади); заходи, що застосовуються до порушників судового порядку; заходи забезпечення (обшук, виїмка, поміщення обвинуваченого чи підозрюваного в медичний заклад) [21, с. 29–30]. І.Л. Петрухін виділяє такі групи

процесуального примусу: 1) процесуальна відповідальність; 2) заходи захисту правопорядку; 3) запобіжні заходи [22, с. 235]. Така система процесуального примусу є переважно визначальною в юридичній науці, підтримується сучасними вченими [7, с. 6; 23, с. 9].

Цікавою з цього приводу також є думка Е.К. Кутуєва, який за критерієм зв'язку з юридичною відповідальністю (передбаченою, правда, нормами матеріальних галузей права за вчинення правопорушення) заходи процесуального примусу поділяє на три групи: 1) заходи державного примусу, безпосередньо пов'язані з такою відповідальністю (покарання за вчинення злочину й адміністративного правопорушення); 2) заходи державного примусу, опосередковано пов'язані з такою відповідальністю (заходи кримінального процесуального примусу стосовно підозрюваного чи обвинуваченого, адміністративні процесуальні запобіжні заходи); 3) заходи державного примусу, не пов'язані з такою відповідальністю (заходи кримінального процесуального примусу, що застосовуються до особи, яка не є підозрюваною чи обвинуваченою, адміністративні процесуальні запобіжні заходи) [24, с. 18]. Варто пояснити, що заходи примусу, як і юридична відповідальність, передбачена матеріальними нормами права, застосовуються до підозрюваних і обвинувачених, з одного боку, і наведена класифікація Е.К. Кутуєва також може бути застосована; з іншого – заходи примусу й заходи юридичної відповідальності, передбачені КПК, заходи так званої кримінальної процесуальної відповідальності можуть застосовуватися, окрім підозрюваного й обвинуваченого, і до інших суб'єктів процесу.

Як співвідносяться кримінальна процесуальна відповідальність і заходи забезпечення кримінального провадження? Вони швидше частково сумісні поняття за логічними законами тотожності й знаходяться у відносинах субконтрарності, оскільки не всі заходи забезпечення належать до процесуальної відповідальності, і заходи відповідальності конструктивно існують поза межами розділу 2 КПК (наприклад, видалення із зали судового засідання), включені в систему заходів забезпечення кримінального провадження (наприклад, накладення грошового стягнення), хоча мета одних і інших одна – досягнення дієвості кримінального провадження. Багато заходів забезпечення провадження (насамперед запобіжні заходи) застосовуються, виходячи не

з процесуального правопорушення, а з інкримінованого особі кримінального правопорушення, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання ризикам, передбаченим у ч. 1 ст. 177 КПК.

Цей умовивід не безспірний, оскільки система заходів кримінальної процесуальної відповідальності законом чітко невизначена, у цьому напрямі слід ще додатково попрацювати, наслідком чого, на думку М.Є. Шумила, може бути рішення про визначення заходів юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі в окремому законі [25, с. 180], що визначило б законодавчий рівень розуміння заходів примусу та юридичної відповідальності в кримінальному процесі й вирішило б наявні теоретичні та практичні проблеми.

Висновки й пропозиції. Примус і юридична відповідальність – обов'язкові атрибути позитивного права. Примус – родова ознака для юридичної відповідальності. Юридична відповідальність – вид (форма) примусу. Юридична відповідальність і примус – родові поняття (концепти, категорії) для інших понять у кримінальному процесі, пов'язаних із ними.

За законами логічного слідування поняття, пов'язані з концептами «примус» і «юридична відповідальність», можуть бути розташовані в такому порядку:

– логічний ряд 1: юридична відповідальність – юридична відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі – кримінальна процесуальна відповідальність (частково сумісні із заходами забезпечення кримінального провадження) або кримінальна процесуальна відповідальність у сукупності з іншою юридичною відповідальністю (кримінальною, адміністративною, дисциплінарною, цивільно-правовою);

– логічний ряд 2: державний примус – примус у кримінальному процесі (кримінальний, адміністративний, процесуальний) – процесуальний примус (заходи забезпечення, запобіжні заходи, інші) або (чи) юридична відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі.

Ці логічні ряди дають уявлення про формальну модель суджень про юридичну відповідальність і примус у контексті предмета дослідження.

Перспективами подальших наукових розвідок є дослідження окремих заходів процесуального примусу з метою визначення їх місця в системі процесуального примусу та можли-

вості віднесення до того чи іншого виду юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі. У зв'язку із цим необхідне розроблення теорії юридичної відповідальності в кримінальному процесі, окремі ідеї якої показані в цій публікації.

Список використаної літератури:

1. Білокінь Р.М. Співвідношення кримінальної процесуальної відповідальності й кримінального процесуального примусу. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2015. № 6 (16). С. 216–218.
2. Мурзановська А.В. Проблемні аспекти теоретичного визначення видів примусу в кримінальному провадженні України. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 4. С. 338–344. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_4_56.
3. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2005. 44 с.
4. Хачатуров Р.Л., Липинский Д.А. Общая теория юридической ответственности: монография. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2007. 950 с.
5. Юридическая ответственность: философский, социологический, психологический и межотраслевой аспекты: монография / под общ. ред. Р.Л. Хачатурова. М.: Юрлитинформ, 2017. 600 с.
6. Штода И.С. Государственное принуждение в современной России: теоретико-правовое исследование: дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2017. 156 с.
7. Попкова Е.С. Юридическая ответственность и ее соотношение с иными правовыми формами государственного принуждения: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2001. 23 с.
8. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 38 с.
9. Малейн Н.С. Юридическая ответственность и справедливость. М.: Манускрипт, 1992. 204 с.
10. Вершинина С.И. Государственное принуждение в уголовном судопроизводстве: нормативно-правовая природа и механизм функционирования: дисс. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук: 12.00.09. Тольятти, 2017. 452 с.
11. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы). Изд-во Московского ун-та, 1981. 239 с.
12. Шевчук О.М. Засоби державного примусу у правовій системі України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2003. 20 с.
13. Рожнова В.В. Застосування заходів процесуального примусу, пов'язаних з ізоляцією особи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2003. 27 с.
14. Глаголев П.В. Юридическая ответственность в системе мер государственного принуждения: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов, 2007. 18 с.
15. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/2405.htm.
16. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України: підручник. 2-ге вид, переробл. і доповн. К.: Либідь, 1999. 536 с.
17. Гумін О.М. Система заходів забезпечення кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Науковий вісник Нац. акад. внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 226–231.
18. Михайлов В.А. Меры пресечения в российском уголовном процессе. М.: Право и Закон, 1996. 304 с.
19. Кримінальний процес України: навч. посіб. для підготовки до іспиту / За заг. ред. Ю.П. Аленіна. Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. 328 с.
20. Кудин Ф.М. Принуждение в уголовном судопроизводстве. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1985. 136 с.
21. Коврига З.Ф. Уголовно-процессуальное принуждение. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1975. 174 с.
22. Петрухин И.Л. Человек и власть (в сфере борьбы с преступностью). М.: Юрист, 1999. 392 с.
23. Булатов Б.Б. Государственное принуждение в уголовном судопроизводстве: автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук: 12.00.09. М., 2003. 58 с.
24. Кутуев Э.К. Уголовно-процессуальное принуждение в досудебных стадиях: автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук: 12.00.09. СПб., 2004. 40 с.
25. Шумило М.Є. Реабілітація в кримінальному процесі України: монографія. Харків: Арсіс, 2001. 320 с.

Андрушко А. В. Юридическая ответственность за правонарушения в уголовном процессе как вид государственного принуждения

В статье рассмотрены научные подходы к соотношению юридической ответственности с государственным принуждением. Сделан вывод, что юридическая ответственность – вид (форма) принуждения. Юридическая ответственность и принуждение – родовые понятия (концепты, категории) для других понятий в уголовном процессе, связанных с ними. По законам логического следования по принуждению и юридической ответственности построены соответствующие логические ряды, которые выявляют их взаимосвязь.

Ключевые слова: государственное принуждение, юридическая ответственность за правонарушения в уголовном процессе, логика соотношения.

Andrushko O. V. Legal liability for offenses in the criminal procedure as a form of state coercion

The article deals with scientific approaches to the ratio of legal liability with state coercion. It is concluded that legal liability is the form of coercion. Legal liability and coercion – generic concepts (concepts, categories) for other concepts in the criminal process associated with them. According to the laws of logical follow-up on coercion and legal liability, corresponding logical series, which reveal their interconnection, are constructed.

Key words: state coercion, legal liability for offenses in criminal proceedings, logic of relations.